

sport i rad

ber rigauer

Dve kontrastne interpretacije problema sporta i rada

U vezi s pitanjem odnosa između sporta i društvenog rada, u literaturi dominiraju dve suprotne hipoteze.

1. Sport i rad su dva kontrastno strukturirana sistema delatnosti.

Za C. Diema, sport je »pojava iz šireg životnog kruga, iz igre. Igra je delatnost bez svrhe, nasuprot radu, koji znači kontinuirani napor za egzistenciju.«¹

Profesionalni sport je, kaže Diem, »rad« kojim profesionalni sportista zarađuju svoj hleb. »Profesionalni sport je (...) ne sport nego suprotno tome. To je posao i pripada profesiji izlagača; ovom je sličan u strogosti i pokoravajućnosti.² Čist sport je strogo odijeljen od »rada«, a on je prvo bitno »teretio kmetove.«³ Slične argumentacije nalazimo u celokupnoj literaturi o sportu i fizičkom vaspitanju: sport se izjednačava s igrom i izdvojen je od rada i svršišodnosti. »Pod sportom podrazumevamo igru i vidimo u njemu nešto što je suprotno radu. Zato se dostignuća u sportu razlikuju od dostignuća u radu, iako se u oba slučaja mora – »zaradivati«.

»Sport bi, po našem shvatanju, izgubio svoju suštinu, ako izgubi karakteristiku igre i kada postoje čist rad, iscrpljen zbog svrhe.«⁴

»U igri se čovek uvek izdvaja od rada, prisiljavajući i svrhe, i oživjava iracionalnosti svog bića.«⁵

Ovoj interpretaciji se pridružuje i DSB (Nemački savez sportista), kao javni zastupnik sporta SR Nemačke. On zahteva »da sport mora biti i ostati prostor suprotan radu (...), da homo faber ne sme zauzeti mesto homo ludensa.« Ovaj prostor »suprotnosti« se mora braniti rukama i nogama, da bi se sačuvala »sloboda sporta«.⁶

2. Sport i rad su, u svojoj strukturi, konformne sheme delatnosti.

»Ponekad čujemo da je sport neka vrsta protesta ljudi protiv odvajanja prirode od prirodnih uslova za život, i to zbog industrijalizacije i urbanizacije. Ja mislim da se ovo ne može tek tako uopštiti.«

A. Gehlen dolazi do ovog zaključka: za njega je »unutrašnja sličnost u strukturi spota i rada činjenica«, i to vrlo evidentna. Sport ostaje uočljiva, izmenjena kopija zbilje i radnog života. Tako su npr. »igre loptom poprimile neke crte kolektivnog rada.«⁷

Na važnost kolektiva u sportu, a i tako moguću degradaciju čoveka, ukazuje M. Horkheimer i Th. W. Adorno. Sport preuzima tipičnu funkciju prilagođavanja industrijskom društvu. Veslači, koji međusobno ne govore, slični su radnicima za pokretnom trakom.⁸ Mnogi sportski kritičari spominju element planiranja. Sport počinje polako da se pretvara u sektor radne racionalizacije. To se objašnjava metodama treninga, jer svaki trening počinje kao proces produkcije.⁹ Osnovna za ovaj razvitak je mehanizacija rada, koja »i sport stavlja pod takve uslove«.¹⁰ H. Plessner ukazuje na to da se rad svugde probija, a najbolji primer je »Freizeit« (slobodno vreme). Čovek pokušava da protiv rada stvori jednu vrstu drugog društva (...) društva s posebnim karakteristikama, ali tako stvara novu bazu za rad. Običnom smrtniku ne preostaje ništa drugo nego da iz jedne radne atmosfere prelazi u drugu. U prvoj je iscrpljen do kraja, želi da se odmori, a onda i u ovoj drugoj mora da se dokaže.¹¹

Integracija principa specijalizacije je simptomatična za moderan sport. To dovodi do toga da se »profesionalni sportisti moraju odmarati od sporta«.

Nužnost društvenog rada

Čovek se tretira kao biće s nedostacima; on nije savršen. On je, organski gledano, bez sredstava, bez prirodnog oružja, bez organa za napad ili bekstvo. Ima čula, ali bez neke velike vrednosti, jer ga tu »specijalisti« iz životinskog sveta daleko nadmašuju.

Čovek stvara sebi ono što mi zovemo kulturnom ili »drugom prirodom«, i mora se u toj delatnosti kao »radno stvorenje« dokazati.¹²

Pošto svet, »kako ga čovek nalazi, ne odgovara njegovim uslovima«, on nastoji da ga »stalno menja, a bi u tom svetu uopšte mogao egzistirati«.¹³

Rad je, dakle, delatnost kojom upravlja racionalnost, i to da bi se zadovoljile potrebe. Ova delatnost je dialektična, obuhvata produkciju i reprodukciju i čini nam se kao individualni akt »u kojem čovek sebe samog produkuje i potvrđuje«.¹⁴ »Čovečiji rad se ne može odvojiti od njegove egzistencije i ne u njegovom produktu.«¹⁵

Društveni rad se ne može odvojiti od društvene situacije i tako definisati. On se razvija pod različitim ekonomskim uslovima, pomoću različitih tehničkih i racionalnih sredstava, u kontekstu s dominirajućim društvenim normama. Nauka o radu definiše ljudsku delatnost kao profesionalnu sfjeru, kao način pronašanja »radi cilja, radi uspeha.« »Cilj rada je produkt te delatnosti i tim povezan uspeh, npr. plata.«¹⁶

Odlučujući faktor je ljudsko dostignuće. Čovek se reducira na merljivu snagu svog stvaralaštva. U okviru ove interpretacije ljudske delatnosti dolazi do veze između sporta i rada. Između ova dva sistema delatnosti najviše mesto zauzima pojam vrednosti. Slične elemente i sadržaje svesti nalazimo u oba sektora.

Princip dostignuća u sportu i radu

U jednom dobro organizovanom industrijskom društvu individue produciraju svoju osnovu za opstanak na slobodnom tržištu, i tu nastupaju kao konkurenți. To implicira takvo ponašanje da se sada orijentiše prema dostignućima pojedinaca ili grupe, jer delatnost pojedinca ili grupe određuje društveno-ekonomski status.

Delatnost cilja na ekonomsku svrhu i na optimalnu reprodukciju, na prekomernu produkciju robe i usluga. To se može ilustrovati s tri primera.

1. Čovek se uvek boji za svoju fizičku egzistenciju. Što više produkuje, tim ima manje briga.

2. Što više poseduje, time je njegov društveno-ekonomski status veći.

3. Neka vrsta savremene dogme motiviše čoveka na dostignuća. To se manifestuje u svetu rada i profesije. Karakteristična crta u sistemu rada je primat dostignuća. To znači da se izbor ljudi za određene pozicije određuje prema njihovim dostignućima.¹⁶

Već od samog početka se manje kvalifikovanim ljudima pripisuje manja sposobnost u dostignućima, a to znači i manju vrednost za društvo. Društveni status je u korelaciji sa stepenom profesionalnog rezultata. »Svaka profesija ima skalu za individualna dostignuća.«¹⁷

Tipično za to je kvantitativno stepenovanje nosilaca tih profesija – kao što se rezultati rada izražavaju u novčanoj vrednosti. Izgleda »da je neizbežno da novčana zarada postaje merilo dostignuća«. Tu fungira simbol »profesionalnog statusa.«¹⁸ Danas sposobnost za dostignućima, u vezi s velikom produkcijom, ekonomskim utrkama, zaradom, društvenim mobilitetom, tendira ka određenoj normi ponašanja.

Profesionalni sport

Današnja publika reaguje polemikom, besom, čak i mržnjom, ako neki idolizirani sportista ili tim ne pokažu očekivani uspeh.¹⁹

Baron de Coubertin, osnivač modernih Olimpijskih igara, tome je delimično doprineo, jer je pred sportsku delatnost stavio parolu »citus, altius, fortius.« Tako su »napretku u naglašavanju rezultata odgovarali principi industrijskog društva.«²⁰

Sportom se ne može baviti »nežno« ili »umereno«, jer se u toj slobodi iživljavanja krije želja za rekordom. Coubertin to pravda pedagoški, predstavom o »primernoj snazi«. Rekord postaje karakteristika sporta. To je »najučinkljivija crta sporta (...): želja za većim dostignućem, za rekordom. Želja za rekordom je vredna pažnje, jer se »to čini dobrovoljno pomoći neverovatno velike telesne snage, dok je trud (...), nasuprot tome, štednja snage.«²¹

Problematično je u sportu govoriti o »dobrovoljnem« telesnom dostignuću, jer se individuala u profesionalnom sportu uvek potičinjava sistemom vrednosti. Profesionalni sportista, znači, uvek će se isticati da bi ispunio očekivanja.²² U »teoriji o telesnoj kulturi i sportu«, kako je koncipirana u DR Nemačkoj, profesionalni sport se pojavljuje kao društvena kategorija. Ona ukazuje na političko-ekonomsku determinaciju.²³ »Biološka dostignuća su (...) čisto društveno determinisana. Maksimum se određuje kroz razvoj društva i kroz produktivne snage. Norme postavljaju (...) određene nauke, medicinu i političku ekonomiju.«²⁴

Anketu sprovedenu s 10 – 16 – godišnjacima, učenicima i učenicima jedne osnovne i srednje škole u SRN, pokazala je koliko se sposobnost za dostignućem identificuje s određenim sportskim vrednostima.

Veliki procenat ispitivanih odobrava princip rekorda u sportu. On idealizira u određenom uzrastu poznate vrhunske sportiste. U slučaju pitanja devojčica ne nailazimo na obe te karakteristike u identičnoj relaciji.²⁵

U grubim crtama smo ukazali na to kako je pojednostignuće (rekorda) zauzeo ideološku funkciju u sportu. Daljem toku istraživanja opisamo način ponašanja i svesti orientisane ka rekordu.

Tako ćemo predstaviti društvenu i ideološku vezu sporta i rada. Pri tome ćemo se koncentrisati na profesionalni sport. Pod profesionalnim sportom podrazumevamo vrhunska dostignuća u sportu, kolektiva ili pojedincu, koja ciljuju ka složenoj delatnosti.

Amaterski i profesionalni sport spadaju pod ovu definiciju. Pojam društvenog rada, kako ga ovde upotrebljavamo, opisuje ekonomsku ili neekonomsku, individualnu ili kolektivnu delatnost, da bi se dobila optimalna maksimalna materijalna dostignuća. U rezultatu rada pojedinac uvek pokušava da ostvari neke specifične društvene ideje.

Nalazimo paralelu između produkta radne i sportske delatnosti. U oba slučaja je ostvarenje individualnih rezultata najveći cilj. Bavljenje sportom i rad baziraju na ljudskom ponašanju prema dostignuću.

S društvenog stanovištva, »dostignuće« podrazumevana materijalne vrednosti ljudske delatnosti. To se odražava u faktorima kvaliteta i kvantiteta. Između streljenja ka rekordu pojedinaca i očekivanja njegove okoline, postoji intenzivna »korespondencija«. Ako je dostignuto ispod očekivanja, onda se to, kao takvo, ne prihvata.

Planiranje u ekonomiji (akordi, itd.) se pretvara u dostignuće tek onda kada (ili ako) se norme ispunje. Novi rekordi smenjuju stare – vladajuća grupa ih određuje i nadgleda. Ali, rekordi se brzo odvajaju od tih inicijatora, postaju institucionalne vrednosti i vrše društveni pritisak. To se objektivno odražava na ideologiju dostignuća.

»DOSTIGNUĆE« – dominirajući način ponašanja u radnom sistemu profesionalnog sporta i rada

Streljenje ka rekordu je postao cilj i u profesionalnom sportu kao i u društvenom radu. Tek kada se norme postignu ili prebače, dolazi do izražaja uspeh ljudskog rada. Individue, grupe i institucije se svrstavaju u skalu rekorda prema uspehu ili neuspehu.

Ko ne stremi ka društveno određenim vrednostima, taj se negativno ocenjuje. Nema pravo na visoki socijalni prestiž. Sposobnost i uspeh su društvene karakteristike, i to od velike vrednosti. Sasvim je razumljivo da imperativ modernog treninga glasi: : »Kroz fizičko-psihički potencijal se mogu dostići najboljni individualni rekordi.«

Taj isti imperativ nalazi i u moderno definisanom pojmu rada. Cilj sportskog treninga je sistematska »komparacija telesnih i čulnih draži, da bi se dostigla optimalna funkcija tela«. Osnova treninga je da se ovde komparacija dostignuća postiže »planiranim radom«.²⁷

Slična formulisanja nalazimo kod F. W. Taylora, naučnika koji je istraživao rad. U vezi s individualnim dostignućem u radu, treba stremiti ka »prosperitetu«. To znači »razvitak pojedinca do te mere da se njegove sposobnosti maksimalno iskoriste (...) za savršen rezultat«.²⁸ Taylor ovde uzima grupni, ekipni sport kao primer za svoju tezu: svaki igrač mora »svoju snagu maksimalno upotrebiti da doprine pobedi njegove ekipe«, ako to ne uradi, »kažnjava se opštим prezirom«.²⁹

Profesionalni sport i rad impliciraju potrebu za stalnom komparacijom rekorda. Ovu činjenicu manifestuje postavljanje novih i korigovanje starih vrednosti. Rekordi imaju prolazan karakter. Još nešto je karakteristično za sport: »To karakteristično stremljenje ka rekordu, brzini, svestranom razvitu, ogleda se u zahtevima moderne industrije«. Naime, potražnja za sektorm produkta zahteva sposobnost pokretljivosti, koju čovek mora posedovati.³⁰ Optimalno dostignuće koje se zahteva u radu je odlučujuće. Ono se dovodi do vrhunske proizvodnje u industriji, a sport preuzima to dostignuće kao društveno integriranu vrednost, kao shemu ponašanja. Vrhunska proizvodnja, rekord, u bilo kojoj formi ili na bilo kakvom području, karakteristični su za produktivnost industrijskog društva.

Rekordi se danas ne postižu slučajno i nepripremljeno. »Svetski rekord je manje-više produkt timskog rada. Tu su naučnici, lekari, treneri i maseci«.³¹ Ali ipak, i dan-danas neki rekord »poklekne« pred neproračunljivošću ljudske snage i moći. Rekord se može samo uslovno planirati i prognozirati.

Odgovarajući fenomeni se mogu posmatrati i u radu. Dostignuće pojedinca sve više zavisi od kolektiva. Ako su se osnivači velikih industrija u IX i XX veku još oslanjali na sopstvena znanja, danas to više nije moguće. Danas planiranje, analizu i odluke donose timovi specijalista. Mesto nekada univerzalnog čoveka u tom poslu, danas zauzima specijalist ili tim. To su stručnjaci s diferenciranim znanjem i oni uslovljavaju porast dostignuća. Tako npr. trkača na 10.000 metara nadgleda i trenira štab eksperata. Oni skupljaju sve podatke, preradju ih i po njima prave plan treninga. Tako i sam profesionalni sportista postaje specijalista. Na prvi pogled, odnos između pojedinca i zahteva društva ne stvara nikakav problem. Pretpostavlja se da sam sportista postavlja zahteve i da se u svaku dobu može osloboediti tih zahteva.

To je moguće. Ali može biti i obrnuto. Recimo, da cilj dostignuća vrši toliki pritisak na sportista da on bukvalno postaje zavisan od svoje odluke. Oba slučaja se mogu primeniti u profesionalnom sportu. Sportista postavlja sebi norme, i može se u svaku dobu od njih distancirati. Na drugoj strani, fiksiranje norme može odrediti njegovo ponašanje. Trening traži prilagodavanje cilju, ali i to ima svoje posledice. Trening obuhvata pored planske pripreme i »individualno vrhunsko dostignuće, potpunu pripremu organizma za vrhunski rezultat (...), i to odgovarajućim sredstvima treninga«.³² Način života je sasvim u službi poboljšanja rekorda (...). Jednostavno rečeno, trening obuhvata sva sredstva i zabrane koje su potrebne da bi se postigao rekord.³³ Još kraće: trening je namera »koju način života prilagodava određenom cilju«.³⁴

To znači da se profesionalni sportista mora i van treninga prilagoditi određenom planu (pretpostavlja se da želi postići optimum), koji mu propisuje ishranu, vreme spavanja, uzdržavanje u seksu itd.

»Unutrašnja askeza«, koju opisuje Max Weber, praktikuje se u profesionalnom sportu. Ponekad se pokazuju i mazohističke tendencije. Želja da bude »poslušan« i želja da »pati«.³⁵

U profesionalnom sportu nailazimo i na upotrebu sile. Sila, koja se upotrebljava protiv drugih, pretvara se sada u silu protiv svoga ja. Taj način prilagodavanja, koji smo prethodno opisali, nalazimo u kapitalističkom odnosu produktivnosti. Dokle god je vlasnik sredstava za rad i producent, dotele on planira rad, radno vreme i ekonomski ciljevi. Čim postane samo vlasnik radne snage, mora se pokoriti raznim kriterijumima. Društvena shema pokoravanja, potčinjavanja, zasniva se na premoći vlasnika nad nevlascnicima. Taj se odnos ne može direktno osetiti. Plan treninga profesionalnog sportista i propisi na radnom mestu, argumentovano potvrđuju taj odnos prisiljavanja. Dominirajuća forma ovog uporedivanja (sport-rad) je konkurenca.

Hobbes tu konkureniju vidi kao prvo bitno neprijateljski odnos između ljudi, koji je sada regulisan državnom moći: homo homini lupus est. U drugima se vidi konkurent. On se mora nadmašiti, od njega se mora čuvati, ako čovek želi da preživi. Ovaj prastari oblik konkurenje se nastavlja u kapitalizmu. Ko hoće da opstane, da se potvrđi, mora učiniti pokušaj da sebi (kroz radnu snagu ili kapital) osigura optimalan ideo u reprodukciji ili proizvodnji. Samo s uspehom je povezan i odgovarajući socijalni status.

Tako konkurenca postaje »druga priroda« homo faber. Ova shema ponašanja probila se i u sportska nadmetanja. »Karakteristična za moderni sport je žudnja za optimalnim rezultatima. To se odražava u sportskim nadmetanjima«.³⁶ Preuzimanje ovoga principa se najjasnije vidi u činjenici da u profesionalnom sportu postoji konkurenca. Ona se ovde smatra posebnim oblikom.

Najuspešniji u profesionalnom sportu prima i najveću platu.

Ta plata je osnova njegove lične materijalne reprodukcije. »Profesionalni sport postoji samo u okviru sportskog takmičenja. Tu se, po objektivnim pravilima i merilima, upoređuju pojedina dostignuća. Cilj je da se stari rekordi premaši i da se protivnik pobedi«.³⁷

Sportsko nadmetanje je, dakle, potčinjeno sistemu objektivnih pravila: to su npr. pravila igre, modela na kategorije, na klase, to su u profesionalnom sportu ugovori između klubova, između trenera itd. Borba konkurenata je pod kontrolom. Svaki prestup se kažnjava. Takva i slična pravila nalazimo i na tržištu rada. Tržište orientiše svoje skale plaćanja prema normama. Tako, na primer, postoji skale ličnih dohodata i skale za porez na lični dohodak. Radna snaga pod ugovorom je isto što i fudbalski igrač vezan ugovorom za klub.

»Cilj poboljšanja dosadašnjih dostignuća je da se protivnik pobedi«. Hobbesova hipoteza se ovde potvrđuje. Naime, da sportsko nadmetanje ima cilj i svrhu. Tako to poboljšanje, ili želja da se stari rekordi prevaziđu,

preuzima ulogu motora, snage koja pokreće ka uspehu. Borba konkurenata pokazuje društveno determinisane karakteristike. Ona obećava prestiž i priznanje u slučaju uspeha. Visoki nivo dostignuća u sportu donosi klubu, timu ili pojedincu pozitivne javne ocene. Shodno tome, oni se uzdižu na leštivici rekorda i vrede na »tržištu sportskih dostignuća«. Drugim rečima: što više sportskih rekorda, tj. titula, tim veće priznanje. Ovakve racionalizacije imaju konkretnu ekonomsku bazu. Profesionalni sport kao društveni poduhvat mora svoju materijalnu reprodukciju osigurati rekordom. Samo ponovno postizanje rekorda garantuje javno priznanje i podršku.

Upravo u upoređivanju dostignuća potvrđuje se strukturalni odnos između profesionalnog sporta i društva u kojem vlasta konkurenca: moderni profesionalni sport je »produkt industrijskog društva, to je simbol koncentrisane predstave njegovih osnovnih principa«; on zbog toga fascinira »mase u svim industrijalizovanim zemljama ili u onim koje se nalaze na putu industrijalizacije«.³⁸

Profesionalni sport i društveni rad, kao društveni deo celine sistema, nisu zatvorene i nestruktuirane, nego otvorene socijalne tvorevine. U njima osećamo dejstvo tog poretka po dostignuću, tj. rekordu. Po tom poretku se »individue svrstavaju u određeni društveni sistem. Ta klasifikacija određuje da se važne društvene veze smatraju kao natčinjene i potčinjene jedna drugoj«.³⁹

Ako to prenesemo na oblast rada, onda proizlazi da raznovrsnost profesionalnih zahteva implicira i različito vrednovanje tog rada. Rad akademika se od samog početka više vrednuje nego rad zanatlije. Ovu hijerarhiju kopira profesionalni sport: »Atletičari nesvesno više cene vrstu sporta kojom se lično bave, a druge vrste, isto tako nesvesno, potcenjuju«.⁴⁰ Takmičar u desetoboju dobija titulu »kralj atletičara«, a igrač golfa titulu »starog gospodina«.

Profesionalni sport i rad su se razvili u otvorene sisteme. Nisu potrebni neki nasledeni simboli statusa da bi se u društvu napredovalo, nego individualna dostignuća. Ova hipoteza nema neograničenu važnost, jer materijalna osnova i te kako utiče na društveni status.

U ovoj pretpostavci s ograničenim uzrocima, u dostignuću i napretku u društvenom sistemu se manifestuje jedna tipična crta: rekord, bilo u sferi rada ili sferi sporta, prouzrokuje socijalnu mobilizaciju. Ako se službenik pokaže kao kapacitet, onda on u birokratskom aparatu napreduje, dolazi do veće zarade, isto kao što igrač iz slabijeg tima na osnovu svojih dostignuća dosegava jači, bolji tim. Obujma menjaju poziciju, tj. dostižu viši socijalni status. Istovremeno im preti opasnost, ako popuste, da socijalno i materijalno padnu na niži nivo, čak da budu van konkurenčije. Profesionalni sport i društveni rad ujedinjuju princip dostignuća u kategoriju njihovog cilja i svrhe. To realizuju unutar racionalizovanih shema delatnosti, koje ukazuju na međusobnu sličnost.

Prevela: Ljiljana Sekulić

Bero Rigauer: »SPORT UND ARBEIT«, Soziologische Zusammenhänge und Ideologische Implikationen, Münster, Atalas verlag, 1979, str. 11–28.

Napomene

- 1 C. Diem, »Wesen und Lehre des Sports und der Leibeserziehung«, Berlin 1960, S. 3.
- 2 C. Diem, a.a.O., S. 25/26.
- 3 C. Diem, »Spätelse am Rhein«, Frankfurt 1957, S. 6/7.
- 4 E. Schildek und W. Gerschler, »Psychologische Probleme des Leistungssports«, in: »Jahrbuch des Sports« 1965/66, S. 30.
- 5 W. Daume, »Freiheit und Verantwortung im Sport«, in: »Der Wetteifer«, II. Kongres Leibererziehung 5-8. 10. 61. in Göttingen, Frankfurt-Wien 1962, S. 173.
- 6 A. Gehlen, »Sport und Gesellschaft«, in: »Das große Spiel«, Frankfurt-Hamburg 1965, S. 28.
- 7 M. Horkheimer und Th. W. Adorno, »Dialektik der Aufklärung«, Amsterdam 1947, S. 51.
- 8 J. Habermas, a.a.O., S. 227.
- 9 F. G. Jünger, »Die Spiele. Ein Schlüssel zu ihrer Bedeutung«, Frankfurt 1953, S. 216.
- 10 H. Plessner, »Die Funktion des Sports in der industriellen Gesellschaft«, in: »Leibeserziehung in der modernen Gesellschaft«, Weinheim 1966, S. 26.
- 11 A. Gehlen, »Ein Bild vom Menschen«, in: »Anthropologische Forschung«, Hamburg 1964, S. 46. ff.
- 12 H. Marcuse, »Über die philosophischen Grundlagen des wirtschaftswissenschaftlichen Arbeitsbegriff«, in: »Kultur und Gesellschaft« 2, Frankfurt 1965, S. 21.
- 13 H. Marcuse, a.a.O., S. 13 ff.
- 14 H. Marcuse, a.a.O., S. 45.
- 15 O. Lipmann, »Lehrbuch der Arbeitswissenschaft«, Jena 1932, S. 3.
- 16 T. Parsons, »Beiträge zur soziologischen Theorie«, Neuveden und Berlin 1964, S. 241.
- 17 T. Parsons, a.a.O., S. 200.
- 18 T. Parsons, a.a.O., S. 149.
- 19 Eine Erklärung hierfür liefert die psychoanalytische Theorie: die emotionale Bindung eines Individuums an ein idealisiertes Objekt schlägt im Augenblick von dessen Entidealisierung in Ha gefühle um. (Objajnjenje nalazimo u psychoanalitičkoj teoriji: Emotivna vezanost za jedan idealizirani objekt se u onom času pretvara u mržnju, kada se taj objekt deidealizira.)
- 20 G. Lüschen, »Der Leistungssport in seiner Abhängigkeit vom soziokulturellen System«, in: »Zentral – blatt für Arbeitswissenschaft«... 19. Jg., H12, Jg. 1962, S. 187.
- 21a H. Lenk, »Werte – Ziele – Wirklichkeit der modernen Olympischen Spiele«, Schorndorf 1964, S. 84.
- 22 C. Diem, »Wesen und Lehre des Sports und der Leibeserziehung«, Berlin 1960, S. 13/14.
- 23 Die sportpsychologische Forschung versucht des sportliche Leistungsverhalten als eine Erlebniskategorie zu definieren: in der Tätigkeit des Leistens erlebt der einzelne Situationen besondere Qualität. Die gesellschaftliche Vermitteltheit der Situation bleibt unberücksichtigt.
- 24 Sieger, W., »Produktionskraft Mensch und Körperfaktor«, in: »Wissenschaftliche Zeitschrift der DHfK«, Leipzig, 6. Jg., 1964, H. 3, S. 43.
- 25 Ders., a.a.O., S. 51 f.
- 26 B. Jonas, »Die sportliche Leistung in den Wertvorstellungen der Jugend«, in: »Die Leistung«, Schorndorf 1964, S. 182 – 199.
- 27 K. Deschka, »Trainingslehre und Organisationslehre des Sports«, Wien/München 1961, S. 6 und 7.
- 28 F. W. Taylor, »Die Grundsätze wissenschaftlicher Betriebsführung«, München und Berlin 1913, S. 7.
- 29 F. W. Taylor, a.a.O., S. 11.
- 30 A. Wohl, a.a.O., S. 52.
- 31 W. Umminger, »Helden – Götter – Übermenschen. Eine Kulturgeschichte menschlicher Höchstleistungen«, Düsseldorf und Wien 1962, S. 367.
- 32 T. Nett, »Moderne Training weltbester Mittel und Langstreckler«, Berlin/München 1966, S. 11.
- 33 K. Deschka, a.a.O., S. 6.
- 34 Th. Adorno, »Prismen«, »Kulturkritik und Gesellschaft«, Frankfurt 1955, S. 75.
- 35 A. Wohl, a.a.O., S. 22.
- 36 G. Lüschen, a.a.O., S. 186.
- 37 Chr. Graf von Krockow, »Der Wetteifer in der industriellen Gesellschaft und im Sport«, in: »Der Wetteifer«, Frankfurt-Wien 1962, S. 59.
- 38 T. Parsons, a.a.O., S. 180.
- 39 H. Lenk, »Werk – Ziele – Wirklichkeit der modernen Olympischen Spiele«, Schorndorf 1964, S. 84.